

ION TEODORAȘCU, *Unitatea românească medievală*, vol. I,

Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, 244, pag. + 44 fig.

Subiect de o importanță capitală pentru istoria românească, *unitatea* s-a bucurat în ultimul timp de o atenție deosebită din partea istoriografiei românești. Continuând un demers început încă de Nicolae Iorga, istoricii contemporani au evidențiat noi laturi ale dezvoltării unitare a poporului român în diferite perioade, au adâncit pe cele deja subliniate în trecut, au adus în sprijin argumente puse la dispoziție de numeroase discipline conexe. În aceeași arie de preocupări se înscrie și lucrarea istoricului ieșean Ion Toderașcu, respectiv „*unitatea românească înainte de realizarea unității politice*, adică acea realitate feudală care prefigurează unitatea de esență și manifestare modernă“ (p. 11, subl. aut.).

Prin multiplele aspecte pe care le implică analiza ideii dezvoltării unitare a poporului român în Evul Mediu, cartea scrisă de Ion Toderașcu se recomandă, așa cum recunoaște și autorul, ca o sinteză *sui-generis* a timpurilor de mijloc românești; aceasta întrucât coordonata fundamentală pe care se desfășoară demersul este în măsură să dea seama de evoluția complexă, multiplă a poporului român în condițiile pluralității statale a feudalismului. Este vorba, așadar, de un „*sumum*“ de manifestări care *a întreținut* o viețuire comună a românilor de pe ambele versante ale Carpaților, *a suplini*t lipsa unui stat și *a asigurat* o devenire unitară și relativ sincronă a neamului românesc. „*O unitate de viață*“, cum remarcă autorul (p. 11), care a îmbrăcat multiple aspecte, de la raporturi politico-militare la legături matrimoniale, de la circulația produselor la răspândirea ideilor, de la concepție juridică la unitatea confesională.

Volumul pe care ni-l pune la dispoziție Ion Toderașcu ia în discuție doar unele aspecte ale unității românești medievale. În mod firesc, autorul a pornit de la *legătura dintre pământul și poporul român*. Apelând la rezultatele cercetării geografice și arheologice elemente de toponimie și hidronimie, aspecte etnografice, mărturii cronicărești sau consemnări din diplomația medievală, demonstrația istoricului converge spre ideea că între factorul geofizic și elementul uman a existat o strânsă relație, care a sfârșit prin a impune o conștiință a unității teritoriului locuit — componentă a conștiinței unității de neam a românilor (p. 41). Paralel, în în-

sușirile fizice, armonia și bogăția spațiului carpațo-danubiano-pontic trebuie căutat — subliniază autorul — și unul din argumentele dăinuirii noastre în această parte de lume (p. 223).

Un capitol excelent tratat, bazat pe o documentație foarte solidă, este cel dedicat *asemănărilor și identităților din evoluția social-politică românească în Evul Mediu* (p. 43-95). Elementul central de unitate în această direcție îl constituie *satul, obștea sâtească*, respectiv acea „unitate social-economică polivalentă, nucleu al activităților productive, rezervor demografic, promotor al culturii materiale și spirituale, generator de instituții și obiceiuri și, totodată, păstrător al acestora“ (p. 43), în care numeroși istorici au văzut „cel mai vechi și neîntrerupt element de continuitate și de unitate în istoria noastră“ (p. 44). Faptul este cu atât mai important cu cât, așa cum se exprimă autorul, transformările demografice și economico-sociale care au avut loc în cadrul obștii au deschis un proces de lungă durată ce poate fi definit prin formula *de la sat la stat* (p. 44). Fără a intra în profunzimea analizei, nu putem omite un aspect care ține atât de realitatea istorică cât și de metodologia cercetării. Discutând modificările care au avut loc treptat în rîndul obștilor din întreg spațiul românesc și care au avut ca finalitate cristalizarea primelor formațiuni politice românești cu caracter feudal, Ion Toderescu apelează la ratele unei discipline privite încă circumspect de unii medievisti — arheologia medievală. O bibliografie impresionantă însoțește demonstrația istoricului ieșean în această direcție, ceea ce denotă o preocupare intensă de aprofundare a fenomenelor și proceselor istorice din unghiuri diferite, cu argumente diverse. Astfel, demersul îmbracă o ținută interdisciplinară, ceea ce-i conferă o mai mare soliditate.

Cît privește *cauzele* care, în ciuda acestei evoluții social-politice unitare, nu au îngăduit încheierea unui stat românesc unitar în Evul Mediu, ci, dimpotrivă, au întreținut un pluralism politic, autorul menționează ocuparea Transilvaniei de către regalitatea maghiară, dominația ultimilor migratori, începutul unificării din centre și direcții opuse, depărtate unele de altele, tradiția dinastică specifică celor două voievodate extracarpatice, conjunctura politică nefavorabilă din Europa centrală și de sud-est, pierderile teritoriale (p. 92-95). Important însă este faptul — adeseori subliniat de autor — că *acest pluralism statal nu a generat și un pluralism etnic, că hotarele naturale sau artificiale dintre entitățile geopolitice românești nu au întreținut un separatism etnic; conștiința unității de neam, afirmată prin multiple aspecte, a depășit realitatea politică*.

Comuniunea economică a Țărilor Române (p. 96-127), în care Nicolae Iorga a văzut „cea dintîi unire a românilor“, face obiectul unui alt capitol. Numeroasele drumuri oficiale și neoficiale dintre cele trei țări românești au îngăduit un intens schimb de produse, de cunoștințe profesionale, de iscusință și experiență meșteșugărească de o parte și de alta a Carpaților. Toate acestea au dat economiei românești medievale un

caracter complementar, care n-a rămas fără urmări pe alte planuri ; avem în vedere mai ales faptul că vehicularea bunurilor a însemnat, cum precizează și autorul de altfel, și circulația oamenilor, a cărților, a ideilor, astfel încît s-a întărit conștiința unității de neam a românilor.

Un element de mare importanță pentru unitatea de viață românească, pentru întărirea rezistenței românești la tendințele de deznationalizare a constituit-o posesiunea unor teritorii peste Carpați de către domni și boieri munteni și moldoveni. Fie că a fost vorba de Amlaș și Făgăraș, de Banatul de Severin, domeniul Geoagiului, cetățile Bran, Bologa, Dezna, Cetatea de Baltă, Bistrita, fie de numeroasele sate dăruite, moștenite sau cumpărate, peste tot a pulsat viața românească, s-a exercitat un protectorat instituțional românesc, s-au vehiculat cărți și idei în limba română, s-au ridicat edificii de cult, s-a incurajat rezistența și solidaritatea de neam. p. 128-150).

Un capitol dens, întins și bine tratat este cel dedicat alianței politico-militare dintre Țările Române în Evul Mediu (p. 151-222). Surprinsă încă în epocă de un cronicar perspicace ca Georg Kraus, ideea este dezvoltată de Ion Toderescu dintr-o perspectivă largă, sub diverse unghiuri, privită atât ca fenomen în sine cît și ca finalitate practică. O multitudine de idei interesante, bine argumentate se desprinde din demersul istoricului: conjunctura internațională care a determinat raporturile interromânești, constanțele politicii externe medievale românești, mijloacele politico-militare utilizate de factorii responsabili de conducerea Țărilor Române (vezi foarte interesantele analize ale raporturilor româno-maghiare, româno-polone și româno-otomane), statutul politico-juridic al statelor românești în diferite momente istorice, formele de manifestare a solidarității politico-militare dintre cele trei țări și evoluția lor pe perioade istorice, consecințele interdependenței. Retinem în legătură cu acest ultim aspect agregarea potențialului militar al Țărilor Române și unitatea de acțiune politică în diferite momente au avut drept consecință esențială „*continuitatea vieții statale*“ (p. 210) — element indispensabil al conservării etnice. În al doilea rînd, existența statală a generat o conștiință a rostului european al celor trei țări românești, amplu reflectată în documentele vremii (p. 212-222). Ideea și acțiunea comună a Țării Românești, Transilvaniei și Moldovei au întărit astfel unitatea de viață a românilor din epoca medievală.

Lucrarea mai cuprinde cîteva considerații finale (p. 223-225), un rezumat în engleză (p. 227-229) și un indice onomastic, care îi ridică valoarea științifică.

În încheiere, cîteva constatări privind documentația, metoda și maniera de tratare a subiectului. Cît privește primul aspect, trebuie remarcat caracterul impresionant al mărturiilor convocate pentru a-și susține demersul: documente de cancelarie, vestigii arheologice, mărturii lingvistice, elemente de toponimie, hidronimie și onomastică, aspecte de-

mografice, impresii ale călătorilor străini, fragmente de cronică, sugestii ale folclorului ; efortul este răsplătit pe deplin construcția e solidă, aprecierile sînt de o mare finețe, punctele de vedere personale sînt valide. Toate acestea fac din lucrarea lui Ion Toderășcu un model de analiză interdisciplinară. Cît privește maniera de expunere, *Unitatea românească medievală* e o carte de suflet, în care, în care rigurozitatea cercetătorului nu împiedică afirmarea verbului cărturarului, a persuasiunii oratorului și a ținutei intelectuale a magistrului. Acestea fac mai plină de interes lectura celui de-al doilea volum.

NELU ZUGRAVU